

YAHYÂ b. EBÛ KESİR

nisbet edilen herhangi bir eseri bulunmama ile birlikte hadisleri yazarak topladığı nüshalarının varlığı bilinmektedir (Mizzî, XXI, 113). Evzâî'nin onun rivayetlerine yer verdiği nüshalar ise bir yangında yok olmuştur (DîA, XI, 546). Selçuk Camcı, Yahyâ b. Ebû Kesir üzerine yüksek lisans tezi hazırlamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali b. Medîni, *el-İlel* (nşr. Hüsâm M. Bû Kurays), Küveyt 1423/2002, s. 17-25, 44; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VIII, 301-302; Ebû Nuaym, *Hilye*, III, 66-75; Bâcî, *et-Ta'dil ve't-tecrîh li-men harrece le-hû'l-Buhârî fi'l-Câmi'i's-şâhih* (nşr. Ebû Lübâbe Hüseyin), Riyad 1406/1986, III, 1225-1227; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâli*, XXI, 113; XXXI, 504-511; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 27-31; a.m.f., *Tezkire-tü'l-huffâz*, I, 128-129; a.m.f., *Târîhu'l-İslâm: sene 121-140*, s. 297-299; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, XI, 268-271; Selçuk Camcı, *Yahya b. Ebî Kesir'in Hadis İlmindeki Yeri* (yüksek lisans tezi, 2000), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Salim Ögüt, "Evzâî", *DîA*, XI, 546.

SELÇUK CAMCI

YAHYÂ b. EBÛ MANSÛR

(bk. İBNÛ's-SAYRAFÎ, Ebû Zekeriyâ).

YAHYÂ b. EBÛ MANSÛR
el-MÜNECCİM

(يحيى بن أبي منصور المنجم)

Ebû Alî Yahyâ b. Ebî Mansûr
el-Müneccim el-Fârisî
(ö. 215/830'dan sonra)

Abbâsî Halifesi

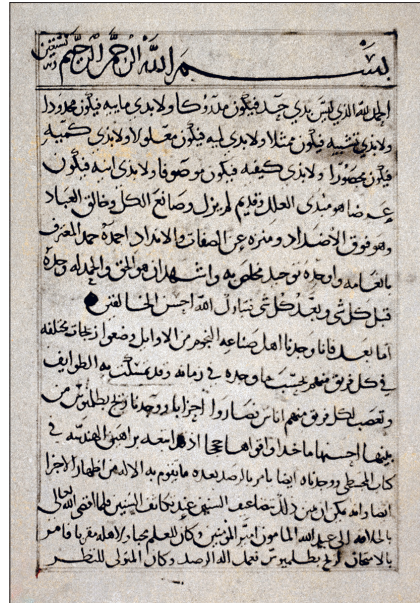
Me'mûn dönemi astrologu
ve astronomi âlimi.

Aslen Taberistanlı olup İranlı bir aileden gelmektedir. Önceleri Bizist b. Firûzân adıyla tanınmaktaydı. Babası Ebû Mansûr Firûzân, Halife Mansûr'un önde gelen astrologu idi (İbn Hallikân, VI, 79). Başlangıçta Vezir Fazl b. Sehl'in himayesinde çalışan Bizist, İbn Sehl'in ölümünden sonra müslüman oldu ve Yahyâ adını alarak Halife Me'mûn'un (813-833) çevresindeki âlimler arasında yer aldı. Hayatının çoğunu babası gibi yıldızların yerini belirleyip onlardan anlam çıkarmakla (kehanet) geçirdi. Katıldığı yeni çevrede astronomi çalışmalarına iştirak etti. Bağdat'taki Şemmâsiye Rasathânesi'nde gözlemler yaptı ve Beytülhikme ilim kadrosunda önemli görevler üstlendi. Ayrıca Benî Mûsâ diye bilinen, dönemin önde gelen matematikçi ve astronom kardeşlerine ders verdi. İbnü'n-Nedîm onun Tarsus yolunda ve

fat edip Halep'te defnedildiğini (*el-Fihrist*, s. 160), İbnü'l-Kıftî ise Bizans ülkesinde öldüğünü (*İhbârü'l-ulemâ*, s. 358) söyler. Ancak her iki müellif de ölüm tarihini zikretmez. Me'mûn 215 (830) yılında Tarsus'u ve diğer bazı Bizans sınır şehirlerini ele geçirdiğine, ertesi yıl tekrar Anadolu topraklarına girdiğine ve 218'de (833) Bizans'a yönelik bir sefer hazırlığı esnasında vefat ettiğine göre Yahyâ 215-217 (830-832) yılları arasındaki bir sefer sırasında vefat etmiş olmalıdır (ayrıca bk. *Sezgin*, V, 227; VI, 136). Yahyâ b. Ebû Mansûr'un evlâdından birkaç nesil Benü'l-Müneccim (Âlû'l-Müneccim) diye tanınmıştır. Bunlar Abbâsî halifelerinin himayesinde faaliyet göstermiş, bir kısmı yine astronomi ve astrolojiyle uğraşmış, bir kısmı da edebiyatta adını duyurmuştur. Yahyâ'nın oğlu Ebû'l-Hasan Alî'nin Hizânetü'l-hikme adıyla kurduğu özel kütüphane meşhurdur (aile hakkında geniş bilgi için bk. *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*, IV, 393-399).

Yahyâ'nın Bağdat'taki Şemmâsiye ve Dimaşk'taki Kâsiyûn rasathânelerinin yöneticisi olduğu anlaşılmaktadır. Şemmâsiye'de güneş gözlemleri yapılmakla birlikte bunlar pek tatmin edici değildi. Bunun üzerine Kâsiyûn dağında yeni bir gözlemevi kurularak çalışmalara burada devam edilmiştir. Buranın başkanı Habeş el-Hâsib'di.

Yahyâ b. Ebû Mansûr'un *ez-Zicü'l-Me'mûni el-mümtehan* adlı eserinin ilk sayfası (Escorial Library, MS, Arabe, nr. 927)

Kâsiyûn dağında ay ve güneşe ilişkin bir yıllık gözlem yapılmaktaydı. Birünî, Yahyâ'nın katıldığı gözlemlerin 213'te (828) başlayıp 218 (833) yılına kadar sürdüğünü, Kâdî Sâid ile İbnü'l-Kıftî ise 215-217 (830-832) yıllarında yürütülen bu çalışmaların Halife Me'mûn'un ölümüyle kesildiğini belirtir. Burada gerçekleştirilen en önemli çalışmalardan biri ekvatorla ekliptik arasındaki açının hesaplanmasıdır. Yunanlılar bu eğimi 23° 51' 20" olarak bulmuşlardı. Me'mûn zamanında yapılan gözlemlerde ise bu eğim 23° 33' olarak hesaplanmıştır. Bu değer uzun süre astronomlarca temel verilerden biri kabul edilmiştir. Şemmâsiye ve Kâsiyûn gözlemlerinde yapılan çalışmaların sonuçları *ez-Zicü'l-mümtehan* adlı kitapta toplanmıştır (bk. *ez-Zicü'l-Mümtehan*). Bu çalışma, meşhur astronomi bilgini Ebû'l-Hasan İbn Yûnus'un *ez-Zicü'l-Hâkimî*'sinin başta gelen kaynaklarından biri olup İbn Yûnus burada ulaşılan sonuçları Mısır bölgesine uyarlamaya çalışmıştır. Yahyâ b. Ebû Mansûr'a nisbet edilen *ez-Zicü'l-Me'mûni el-mümtehan*'in Escorial Kütüphanesi'nde kayıtlı tek nüshası (MS, Arabe, nr. 927) Fuat Sezgin tarafından tıpkıbasım olarak neşredilmiş, E. S. Kennedy ve Nâzım Fâris de eserin güneş tutulmasıyla ilgili bölümünü bir makalede incelemiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ b. Ebû Mansûr, *ez-Zicü'l-Me'mûni el-mümtehan* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1986; E. S. Kennedy'in önsözü; Fergânî, *The Elements of Astronomy: Astronominin Özeti ve Göğün Hareketlerinin Esası* (trc. ve nşr. Yavuz Unat), Harvard 1998, neşredenin girişi, s. 11, 22; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 160, 166, 334; Birünî, *Tahdidü nihâyâti'l-emâkin* (nşr. M. Tavî et-Tancî), Ankara 1962, s. 62-63; Sâid el-Endelüsî, *Tabakâtü'l-ümem* (nşr. L. Şeyho), Beyrut 1912, s. 50-51, 57, 59, 60; İbnü'l-Kıftî, *İhbârü'l-ulemâ* (Lippert), s. 357-359; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VI, 79; Suter, *Die Mathematiker*, s. 14; Sarton, *Introduction*, I, 566; Aydın Sayılı, *The Observatory in Islam*, Ankara 1960, s. 56-61; a.m.f., "Habeş el Hâsib'in 'el Dimişki' Adıyla Maruf Zicî'nin Mukaddimesi", *DTCFD*, XIII/4 (1955), s. 133-145; Sezgin, *GAS*, V, 227; VI, 136-137; VII, 116; E. S. Kennedy, "The Solar Equation in the Zij of Yahyâ b. Abi Mansûr", *Prismata: Festschrift für Willy Hartner*, Wiesbaden 1977, s. 183-186; a.m.f., "A Survey of Islamic Astronomical Tables", *Transactions of the American Philosophical Society*, XLVI/2, Philadelphia 1956, s. 123-177; a.m.f. – Nazim Faris, "The Solar Eclipse Technique of Yahyâ b. Abi Mansûr", *Journal for the History of Astronomy*, I/1, Cambridge 1970, s. 20-38; J. Vernet, "Yahyâ ibn Abi Mansûr", *DSB*, XIV, 537-538; Ferid Kâsımlı, "Benü Müneccim", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*, Tahrân 1377/1999, IV, 393-399.

YAVUZ UNAT